

NEMZETKÖZI VÉDELEMBEN RÉSZESÍTETT SZEMÉLYEK FELSŐFOKÚ TANULMÁNYAINAK TÁMOGATÁSI LEHETŐSÉGEI

NEMZETKÖZI VÉDELEMBEN RÉSZESÍTETT SZEMÉLYEK
TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓJA MAGYARORSZÁGON
– NIEM SZAKPOLITIKAI ELEMZÉSEK

FALUDI JULIANNA
– LAKATOS ZSOMBOR

8

FELSŐOKTATÁS

FALUDI JULIANNA – LAKATOS ZSOMBOR

NEMZETKÖZI VÉDELEMBEN RÉSZESÍTETT SZEMÉLYEK FELSŐFOKÚ TANULMÁNYAINAK TÁMOGATÁSI LEHETŐSÉGEI

**Nemzetközi védelemben részesített személyek társadalmi integrációja Magyarországon
– NIEM szakpolitikai elemzések**

Kiadja a **Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület**.

A kiadásért felel a Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület elnöke.

Az elemzés a "Nemzetközi védelemben részesített személyek társadalmi integrációja Magyarországon – NIEM Szakpolitikai Elemzések" című sorozat része, amely a NIEM – Nemzeti Integrációt Értékelő Mechanizmus elnevezésű, PL/2015/AMIF/SA azonosítószámú, az Európai Unió Menekültügyi Migrációs és Integrációs Alapja által támogatott nemzetközi kutatási és stratégiai projekt keretében készült el.

A sorozatot szerkesztette: **KOVÁTS ANDRÁS – SOLTÉSZ BÉLA**

Szöveggondozás: **BORBÁTH PÉTER**

ISBN: 978-615-81860-2-5

Az elemzés letölthető a www.forintegration.eu és a www.menedek.hu weboldaláról.

Az elemzésben szereplő vélemények kizárólagos felelőssége a szerző(ke)t terheli. Az Európai Bizottság, valamint a lengyel Belügy- és Közigazgatási Minisztérium nem vállal felelősséget az elemzés tartalmáért, illetve az azokban foglalt információk felhasználásáért.

© Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület, Faludi Julianna – Lakatos Zsombor, 2021.

Minden jog fenntartva. Az elemzés és az abban található ábrák a szerzői jog védelme alatt állnak. Felhasználásuk csak a szerző(k) és a kiadó megnevezésével engedélyezett.

Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület

1081 Budapest, Népszínház utca 16. III/3.

www.menedek.hu

A projekt az Európai Unió Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alapjának (AMIF) lengyelországi nemzeti programja támogatásával valósul meg.

NEMZETKÖZI VÉDELEMBEN RÉSZESÍTETT SZEMÉLYEK FELSŐFOKÚ TANULMÁNYAINAK TÁMOGATÁSI LEHETŐSÉGEI

NEMZETKÖZI VÉDELEMBEN RÉSZESÍTETT SZEMÉLYEK
TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓJA MAGYARORSZÁGON
– NIEM SZAKPOLITIKAI ELEMZÉSEK

FALUDI JULIANNA
– LAKATOS ZSOMBOR

8

FELSŐOKTATÁS

Vezetői összefoglaló

A Lisszaboni Egyezmény¹ aláíró államok megállapodtak menekültek felsőoktatási integrációja számára nyújtott támogatások, szolgáltatások minimum feltételrendszeréről. Az egyezmény kiemelt pontja a menekültek végzettségének elismertetése, az ehhez szükséges feltételek megteremtése, illetve a felsőoktatáshoz való hozzáférés támogatása. A Magyarországon nemzetközi védelemben részesülő személyek felsőoktatáshoz való hozzáférését a hatályos jogszabályok – a magyar állampolgárokkal megegyező módon – biztosítják, de semmilyen államilag támogatott program nem létezik a Magyarországon nemzetközi védelemben részesülők felzárkóztatására, nyelvi képzésére, felsőoktatásba való bekerülésének támogatására. Az egyetlen ilyen céllal működő program ma Magyarországon a Közép Európai Egyetem OLive programja. Ugyanakkor az elmúlt években nagyban bővült azoknak a felsőoktatásba való bejutást, illetve a felsőoktatásban való tanulást kiemelten támogató állami ösztöndíj programoknak a köre, melyek kifejezetten a nem magyar állampolgárokat célozzák, ezek azonban nem nyitottak a menekültek számára. Jelen elemzés a Lisszaboni Egyezményt ratifikált államokban alkalmazott intézményi eljárások figyelembevételével, valamint a magyarországi helyzetelemzés tanulságai alapján tesz ajánlásokat a hazai intézményrendszer számára a menekültek, oltalmazottak és menedékkérők hazai felsőoktatásba való integrálására.

1. Bevezetés

A befogadó ország nyelvi kompetenciáinak megszerzése és a munkaerőpiacon való aktív részvétel elengedhetetlen a zökkenőmentes társadalmi és gazdasági integrációhoz. A felsőfokú végzettség mind a magas szintű nyelvi kompetencia megszerzését, mind a magas képzettséget igénylő munkahelyhez való hozzáférést javítja.

A menekültek felsőoktatási integrációja számára nyújtott támogatások, szolgáltatások nem mutatnak egységes képet. A Lisszaboni Egyezményt aláíró államok ugyan megállapodtak a minimum jogi, intézményi szabályozásról, azonban ennek megvalósulása eltérő képet mutat. Az egyezmény kiemelt pontja a menekültek végzettségének elismertetése, az ehhez szükséges feltételek megteremtése, illetve a felsőoktatáshoz való hozzáférés támogatása. Ezen túl, az ilyen jellegű támogatást nemzetközi ernyőszervezetek, vagy kisebb alapok nyújtják.

Tekintve, hogy az EU-ban a menekült státuszért első alkalommal folyamodók legalább fele 18-35 év közötti², azaz potenciális felsőoktatási hallgató volt 2016 óta, a menekültek és menedékkérők beemelése a felsőoktatási rendszerbe stratégiai kérdéssé vált több európai tagállamban is. Magyarországon általánosságban elmondható, hogy a menekült státuszért első alkalommal folyamodók száma alacsony volt, a menedékkérők egyharmada volt felsőoktatási korú, azaz 18-35 év közötti. A menedékkérők fele (2019-ben³) azonban 18 év alatti volt, ebből 10% középfelsőiskolás korú (azaz 14-17 év közötti) akik számára a felsőoktatáshoz való hozzáférés hosszútávú stratégia lehet Magyarországon. A menedékkérelmeknek csak töredékét bírálják el pozitívan. 2019-ben összesen 38% kapott oltalmat vagy menekült jogállást vagy humanitárius célból engedélyezett tartózkodást az EU-ban, Magyarországon 10% alatti volt ez az arány.⁴ Ráadásul az eljárás többfokú, éveket tartó határozathozatalt jelent. Mégis a potenciálisan menekült státuszba kerülők, illetve az elbírálás folyamata alatt állók ideiglenes, vagy hosszútávú integrációja, többek közt az oktatásban való részvételének biztosítása indokolt lehet. Az egyes EU-s országokban a vonatkozó programok egyaránt kiterjednek a menedékkérőkre és a menekültekre.

Jelen elemzés célja, hogy a nemzetközi, illetve a hazai gyakorlatok alapján intézményi szintű ajánlásokat dolgozzon ki, a menekültek, oltalmazottak és menedékkérők hazai felsőoktatásba való beemelésére, és megtartására. Ennek érdekében a Nemzeti Integrációt Értékelő Mechanizmus, a továbbiakban: **NIEM** projekt indikátoraival összhangban egy rendszerező tipológiát dolgoztunk ki a Lisszaboni Egyezményt ratifikált államokban alkalmazott gyakorlatok és intézményi eljárások figyelembevételével. Emellett elvégeztünk egy átfogó helyzetelemzést a tipológia keretrendszerébe helyezve a hazai jogszabályi és intézményi szintű eljárásokat, protokollokat.

A magyar helyzetelemzés keretében részletesen elemeztük a Magyarországon nemzetközi védelemben részesülő személyek jogszabályok adta lehetőségeit a felsőoktatáshoz való hozzáférés területén. Anyagot gyűjtöttünk az oktatási hivatal kapcsolódó kiadványaiból, a Magyar Ekvivalencia és Információs Központ (MEIK) információs anyagaiból, a Tempus Közalapítvány kiadványaiból és kutatásaiból. Részletesen elemeztük a külföldieknek szóló ösztöndíj programok működési szabályzatait, kiemelt hangsúlyt helyezve az állami ösztöndíjak közül a Stipendium Hungaricum, a Keresztény Fialatloknak szóló ösztöndíj programokra, valamint a Közép Európai Egyetem Olive programjára.

² European Commission/EACEA/Eurydice, 2019. Integrating Asylum Seekers and Refugees into Higher Education in Europe: National Policies and Measures. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

³ www.tinyurl.hu/8e8h/

⁴ www.ec.europa.eu/eurostat/statistics (u.a. fent).

Az adatgyűjtés keretében öt, Magyarországon működő felsőoktatási intézmény döntéshozóinak, illetve koordinátorainak véleményét és tapasztalatait gyűjtöttük össze, illetve felhasználtuk a Menedék Egyesület szociális munkáinak és jogászának témával kapcsolatos tapasztalatait.

2. Támogatási rendszerek

A támogatási rendszereket az általunk készített tipológia alapján jellemeztük (ld. 1. táblázat). Ezekről a rendszerekről bővebben az egyes gyakorlatokat összegző tanulmányokban, az ENSZ Felsőoktatási jelentésében⁵ (2019), vagy az Eurydice⁶ jelentésében olvashatunk.

Az Európai Unió egyes országaiban a menekültek felsőoktatási tanulmányait elősegítő támogatási eszközök céljuk szerint eltérőek. A szociális transzfer logikáját követő megoldások a befogadó ország állampolgárai számára biztosított rendszeren belül általánosságban nyújtanak támogatást, szociális jutatást a menekültek gazdasági helyzetének javítására⁷. Egyes gyakorlatok ezt szűrőhöz köthetik a befogadó országban elvégzett tanfolyam, vagy nyelvizsga formájában. Horvátországban például nyelvtanuláshoz kötött a szociális támogatás, ösztöndíj, amire azonban szociális alapon lehet jelentkezni, csakúgy, mint a horvát állampolgároknak. A szociális támogatás gyakorlata a hazai állampolgárokkal „versenyezteti” a menekülteket, figyelmen kívül hagyva az egyes társadalmi csoportok eltérő helyzetéből fakadó kihívásokat, szükségleteket. Az ilyen típusú támogatás célzott nyelvtanfolyammal⁸ és munkaerőpiacra való kivezetést célzó programokkal egészülhet ki, ami gyors beilleszkedést ígér, azonban a rendszeren kívül maradás, illetve a gazdaságon belüli enklávé kialakulásának veszélyét hordozza magában. A kvótászerű affirmatív támogatási rendszerek⁹ (elnevezés FJ), hídak képező – a kompetenciák fejlesztésére irányuló – programokkal kiegészítve lehetnek hatékonyak hosszútávon (ld. **1. táblázat**).

⁵ www.tinyurl.hu/3EFJ

⁶ www.esu-online.org/wp-content/uploads/2019/02/232_en_migrants_he-1.pdf

⁷ Például Magyarországon.

⁸ Az Erasmus+ online nyelvtanfolyamokat kínál (OLS) a menekültek számára.

⁹ Például Olaszországban évente 100 ösztöndíjas hely van menekültek felsőfokú tanulmányaira, amit a Belügyminisztérium a rektori tanáccsal együttműködve oszt ki.

A felsőoktatási támogatások a tehetséggondozás céljával is beemelhetik a menekülteket¹⁰: célzott ösztöndíjprogramokkal. Ez történhet decentralizált gyakorlatként például Cardiff Metropolitan University Wales esetében. A nemzetközi ernyőszervezetek által nyújtott ösztöndíjprogramok¹¹ az életesélyek javítását, a hosszútávú társadalmi-gazdasági integrációt célozzák. Léteznek azonban (hibrid) programok, melyek már a befogadó országba való érkezés előtt segítik a menekülteket mint potenciális felsőoktatási hallgatókat.

1. táblázat: Támogatási rendszerek összefoglaló modellje

Támogatás típusa	Támogatás fókusza
Kvótaszerű-affirmatív	Bekerülés
Tehetséggondozást támogató	Felkészülés Bekerülés Bentmaradás
Szociális-transzfer jellegű	Felkészülés Bekerülés Bentmaradás

(Forrás: saját szerkesztés)

A felsőoktatásba való integráció fázisai szerint is eltérnek a gyakorlatok. Léteznek a menekültek felsőoktatási esélyeit növelő, az integrációt felgyorsító intézkedések, fázisok szerint bontva a következők: a felvételi eljárást megkönnyítő, segítő támogatási formák, beilleszkedést gyorsító intézkedések (felzárkóztatás, mentorálás, stb), eszközök azzal a céllal, hogy a személyek megmaradjanak a felsőoktatási folyamatban (ösztöndíjak, támogatások, nyelvtanfolyamok, vizsgafelkészítők, jogsegély stb).

A felvételi eljárást megelőző, segítő felkészítő tanfolyamok¹², a könnyített felvételi, és az online tájékoztatás célozhatja a befogadó országban már jelen lévő menekült középiskolásokot, vagy a küldő országban lévő veszélyeztetett egyéneket, akik segítő szervezetek útján készülnek fel a befogadó országba való érkezésre és a menedék iránti kérelem benyújtására. Külön problémaként

¹⁰ www.challenges.openideo.com/challenge/refugee-education/research/available-scholarships-for-refugees

¹¹ Például a DAFI (Albert Einstein Deutsche Akademische Flüchtlingsinitiative program), mely a globális Délről érkező menekültek számára nyújt ösztöndíjlehetőséget erős szelekció mentén. Az ösztöndíj a felsőoktatásban tanulást támogatja, a lakhatás, étkezés stb. költségei mellett pszichoszociális és nyelvi támogatást nyújt.

¹² Például az Université de Grenoble menekült és menedékkérők számára nyújtott nyelvi és kompetenciafejlesztő tanfolyama a „Passarelle Solidarité” program keretében.

jelenik meg a középiskola és a felsőoktatás közötti átmenet, ennek áthidalására elkülönített célzott támogatást nyújtanak egyes szervezetek.

A felvételi után a fogadó ország oktatásába való beilleszkedést segítő hídát képező felzárkóztató tanfolyamok sokszor kifejezetten az általánosan külföldi hallgatók esetében már kialakított programok/ tanfolyamokkal megegyeznek, vagy azok tapasztalataira épülnek a menekültek speciális igényei mentén. A felsőoktatásban való maradást segítő eszközök legtöbbször szociális alapúak, és az egyetem általánosan rendelkezésre álló erőforrásaiból építkeznek. A tehetség gondozás célú programok sokszor külső szervezeteken keresztül nyújtanak ösztöndíjat¹³, vagy egy-egy egyetem kiemelt programján keresztül tartja a felsőoktatásban a menekülteket. A támogatási rendszerekre vonatkozó tipológiát, mely az európai gyakorlatok elemzése mentén készült és magyar példákat mutat be ld. lent a **(2. táblázat)**.

A menekültek felsőoktatási tanulmányainak támogatására kialakított rendszerek lehetnek centralizáltak és decentralizáltak, szintjük szerint nemzeti, vagy intézményi szintűek. Előbbire példa Németország, ahol minden menekült felsőoktatási tanulmányait elősegítő eszközt a DAAD¹⁴ kezeli. Olaszországban 100 fős kvótarendszert alkalmaznak, amit központilag írnak ki a felsőoktatásban tanulni vágyó menekültek számára. A decentralizált rendszerre példa Franciaország, ahol az egyes egyetemek évente összesen 150, menekültekre irányuló integrációs projekt megvalósítására pályázhatnak, ami kiegészül ösztöndíjjal és szociális támogatással. Máltán állami forrásból fenntartott szervezetek nyújtanak ilyen irányú támogatást a menekülteknek. Az Egyesült Királyságban csupán Wales-ben létezik célzott, regionálisan megszervezett segítségnyújtás, a Cardiff Egyetem bázisán, miközben országos szinten nem készült ilyen irányú stratégia.

A leggyakrabban alkalmazott integrációs eszköz a nyelvoktatás, ami a felsőoktatásban tanulni szándékozók számára nyitott, legtöbbször erre épülnek rá az ösztöndíjrendszerek. Fontos eszköz továbbá a mentesség biztosítása (ezt hat ország alkalmazza), amikor a jelentkező könnyített felvételt tesz vagy elismerik egyéb tanulmányait, esetleg teljesen mentesül a felvételi alól. Megoldás a korábban megkezdett felsőfokú tanulmányok elismerése, ezeket áthidaló programokkal, az átmenetet a tanulmányokba való beilleszkedést segítő kurzusokkal támogatják.

13 Például Máltán NGO-k foglalkoznak ezzel.

14 [Deutscher Akademischer Austauschdienst](#), külföldi ösztöndíjjakkal foglalkozó szervezet

3. A nemzetközi védelemben részesülők magyar felsőoktatáshoz való hozzáférése

3.1. Statisztikák hiánya

A nemzetközi védelemben részesülőkre vonatkozó adatok nem találhatók a felsőoktatási statisztikákban, mivel a felsőoktatási információs rendszer csak az állampolgárságra vonatkozóan tartalmaz adatokat.

A magyar felsőoktatásban tanuló külföldi állampolgárságú hallgatók száma 2008 és 2019 között megduplázódott (16916 főről – 38422 főre). Az összes magyar felsőoktatásban tanuló hallgatóhoz viszonyított arányuk 2008-ban 4,4% volt, ami 2018-ra 12,6%-ra nőtt.¹⁵ A külföldi állampolgárságú hallgatók létszámának növekedésében szerepe lehet a célzott programok folyamatos bővítésének (pl. a Stipendium Hungaricum program¹⁶), a magyar hallgatókhoz képest az arányok változása azonban demográfiai és strukturális okokra is visszavezethető. Jellemző tendencia továbbá, hogy míg a környező országokból érkező hallgatók aránya folyamatosan csökken (2007-ben 51%, 2017-ben 21%), addig a harmadik országból érkezők száma fokozatosan nő. 2018/2019 tanévben a külföldi hallgatók 54%-a érkezett Európán kívülről.¹⁷ Mindez azt eredményezi, hogy a felsőoktatási rendszer nemzetközivé válása révén az intézményeknek kialakult stratégiával kell rendelkezniük az eltérő oktatási rendszerekből érkező hallgatók integrációjára.

3.2. Jogszabályi háttér

A hazánkban nemzetközi védelemben részesülő egyének – menekültek, oltalmazottak, befogadottak – jogai a 2011. évi CCIV. (felsőoktatási) törvény 39. § (1) bekezdés b) pontja alapján az oktatáshoz való hozzáférés terén megegyeznek a magyar állampolgárokéval: azonos feltételekkel kerülhetnek be a felsőokta-

¹⁵ TKA éves jelentés, 2019., Stipendium Hungaricum ösztöndíjas hallgatók helyzete, vélemény, elvárásai Hangyál-Kasza, 2018.

¹⁶ Az államilag finanszírozott program oktatáspolitikai célja, hogy [elősegítse a magyar felsőoktatás nemzetköziesedését, erősítse a felsőoktatási intézmények kulturális sokszínűségét](#), ezáltal támogatva a hazai felsőoktatás minőségének fejlesztését. A program 2013-ban 68 hallgatóval indult, 2019 szeptemberében 9140 SH ösztöndíjas kezdte meg tanulmányait. Ebben a tanévben 28 intézmény 521 képzési programján pályázhattak a hallgatók, összesen 66 országból. A korábbi akadémiai éveken meghatározó programon belüli intézményi koncentráció (azaz elsősorban a klasszikus egyetemek meghatározó jelenléte) a 2019. év során is változatlan maradt. A meghirdetett képzések száma, valamint a fogadott hallgatók létszáma miatt kiemelkedő intézmények: DE, BME, BCE, BGE, ELTE, ME, PTE, SZIE, SZTE.

¹⁷ www.oktatas.hu/felsooktatasi/kozerdeku_adatok/felsooktatasi_adatok_koztetetele/felsooktatasi_statistikak

tasba, és jogosultak az államilag támogatott és a költségtérítéses oktatásra. A jogérvényesítés terén azonban mutatkoznak hiányosságok, és általában véve esélyeik is sokkal korlátozottabbak. Jelen jogrendszer az esélyegyenlőséget korlátozott mértékben támogatja:

▶ A felvételi folyamat tekintetében egy fontos jogszabály adta lehetőség, hogy abban az esetben, ha a nemzetközi védelemben részesülő személynek nincsenek a végzettséget igazoló hiteles papírjai, a továbbtanulás lehet olyan cél, amire hivatkozva az oktatási intézmény vezetője (a 2001. évi C. törvény 4. § (2) bekezdése alapján) elismerheti a középiskolai végzettséget.¹⁸ Tehát a jogi lehetőség megvan, a középiskolai végzettséget igazoló papírok nélkül is a felsőoktatásba való bekerülésre. Arra azonban nincs protokoll, hogy egy méltányossági eljárás esetén milyen módon és feltételekkel zajlik a felvételi eljárás. Az adott intézmény vezetőjének döntésén múlik, hogy lehetőséget ad erre a felvételizőnek vagy sem.

▶ A külföldön szerzett végzettségek honosítását az Oktatási Hivatalon belül működő Magyar Ekvivalencia és Információs Központ (MEIK) végzi. Amennyiben valaki külföldön résztanulmányokat végzett (nem szerzett oklevelet), ennek beszámításáról az őt befogadó hazai felsőoktatási intézménynek áll módjában dönteni. Hasonlóképpen, ha valaki a külföldön szerzett oklevélét Magyarországon továbbtanulási céllal kívánja felhasználni, akkor az elismerési eljárás annak az oktatási intézménynek a hatáskörébe tartozik, amelyben a tanulmányait folytatni kívánja.¹⁹

Egy nemzetközi védelemben részesülő személy az alapján kap menedékjogot, hogy üldöztetést szenved saját hazájában. Ennél fogva, hogyha bármilyen hivatalos kapcsolatot létesít a kibocsátó országgal, az az üldöztetés tényét kérdőjelezi meg, így a státusz elvesztésének kockázatával jár. Ebből adódó alapvető probléma egy menekült személy felsőoktatásba való jelentkezése esetén, hogy saját hazájával nincs lehetősége a hivatalos kapcsolatfelvételre, ami az adminisztratív ügyek intézésénél komoly akadályokat jelent. Mindez a befogadó intézmény oldaláról speciális eljárásrendek kialakítását, és nagyfokú rugalmasságot kíván. A jogrendszerben adott lehetőségekkel sok esetben sem a felvételizők, sem az intézmények nincsenek tisztában. A jogszabályi keretek adta lehetőségeken belül számos eljárásrendre nincsenek protokollok kialakítva, annak ellenére, hogy a Magyar Állam által ratifikált Lisszaboni Elismerési Egyezményt ezt előírja.²⁰

18 www.oktatas.hu/kepesitesek_elismertese/kulfoldon_szerzett_oklevelek/felfokoku_oklevelel

19 https://www.felvi.hu/for_foreigners/useful_cues/in_hungary_with_foreign_certificate

20 [2001. évi XCIX. törvény](#) a felsőoktatási képesítéseknek az európai régióban történő elismeréséről szóló, 1997. április 11-én, Lisszabonban aláírt [Egyezmény kihirdetéséről](#) (VII. fejezet, VII. cikk)

3.3. Bekerülés a magyar rendszerbe, nem magyar anyanyelvűként

A Magyarországon nemzetközi védelemben részesülők a magyar állampolgárokkal megegyező módon a megfelelő középiskolai végzettséget igazoló papírok birtokában jelentkezhetnek a meghirdetett felsőoktatási képzésekre:

- ▶ magyar közoktatás rendszerében szerzett középfokú végzettséggel és érettségivel.
- ▶ Egy másik ország oktatási rendszerében szerzett középfokú végzettséget igazoló papírokkal. (A papíroknak igazolniuk kell a minimálisan elvégzett 12 osztályt, és négy tantárgyból tett érettségi vizsgát.)²¹ A külföldi papírok elismeréséről, és beszámításáról a felvételiben megjelölt felsőoktatási intézmény dönt.
- ▶ A végzettséget igazoló papírok hiánya esetén közvetlenül a kiválasztott felsőoktatási intézményben kell jelentkeznie a hallgatónak, és az intézmény kompetencia körébe tartozik, hogy felveszi-e az adott személyt az adott képzésre vagy sem.

A magyar nyelvű képzésekre a központi felvételi rendszeren keresztül jelentkezik a felvételiző, és az egységes pontszámítási rendszer vonatkozik rá. Az angol nyelvű szakokon azonban a felsőoktatási intézmények saját hatáskörébe tartozik a felvételi eljárásrend kialakítása.

A nemzetközi védelemben részesülők esetén a tanulásban interjúalanyaink tapasztalata szerint is a nyelvi nehézségek jelentik a legnagyobb akadályt. A központi felvételirendszer és az oktatási hivatal kizárólag magyar nyelvű honlapja megnehezíti a felvételi rendszerben való eligazodást. Mindazok számára, akik a magyar nyelvtudásukat nem érzik elég magabiztosnak a felsőfokú tanulmányokhoz, szűk keresztmetszetet jelent, hogy az angol nyelven meghirdetett, államilag finanszírozott szakok aránya az összes államilag finanszírozott szak 4%-a, így a bekerülésnél igen nagy a verseny.

3.4. Felsőoktatáson belül elérhetetlen támogatás

A felvételt nyert menekült hallgató az egyetemi képzés alatt jogilag ugyanazokra a juttatásokra jogosult, mint a magyar hallgatók. A jogérvényesítés terén azonban mutatkoznak nehézségek. Egy nemzetközi védelemben részesülő hallgató nem csupán a tanulmányai állami finanszírozására, de tanulmányi ösztöndíjra is jogosult. Volt példa olyan esetre, mikor az intézmény az állami ösztöndíjas menekült hallgatónak semmilyen tanulmányi ösztöndíjat

²¹ www.oktatas.hu/kepesitesek_elismertetese/kulfoldon_szerzett_oklevelek/kozepiskolai_bizonyitvany

nem akart biztosítani, mondván, hogy külföldinek nem jár. A jogosultság tényét csak akkor ismerték el, amikor a Menedék -Migránsokat Segítő Egyesület közbenjárt az egyetemenél a menekült hallgató érdekében.

Komoly kihívást jelent a hallgatók körében igénybevehető szociális juttatások igénylése a nemzetközi védelemben részesülők esetén. A rászorultság igazolása sok esetben olyan papírokhoz kötődik, melyeknek beszerzése egy menekült számára, aki nem veheti fel a kapcsolatot a származási országa hivatalos szerveivel, lehetetlen. Mivel a nemzetközi védelemben részesülők a magyar hallgatók közé sorolódnak, így minden információt magyarul kapnak, és az ügyintézését magyarul kell végezniük, abban az esetben is, ha tanulmányaikat angol nyelven folytatják.

A menekültek és oltalmazottak ki vannak zárva a külföldi hallgatók számára meghirdetett állami ösztöndíj programokból, melyek széleskörű támogatást biztosítanak nem csupán egzisztenciális, de interkulturális és nyelvi nehézségek terén is. Mindez két dologból adódik: egyrészt a nemzetközi ösztöndíjak nagy része bilaterális egyezményeken alapul, melynek során a hallgatónak a saját országában kell a pályázatot benyújtania. A védelemben részesülők számára ez az út nem járható. Vannak olyan nemzetközi, de nem országok közötti megállapodásokra épülő ösztöndíjak, ahol eleve az ösztöndíj Működési Szabályzatában a Magyarországon élő menekültek és oltalmazottak diszkvalifikálva vannak.²²

Az államilag finanszírozott helyek száma az elmúlt tíz évben kétharmadára csökkent a magyar felsőoktatásban, ugyanakkor a külföldi hallgatóknak szóló ösztöndíjak száma intenzíven nő. A védelemben részesülő hallgatóknak egyre szűkülő felsőoktatási térben kell helytállniuk, úgy, hogy közben kiszorulnak a felsőoktatás nem magyar hallgatóknak szóló integrációs támogatásaiból.

A következő táblázatban a támogatási rendszerek fentebb már ismertetett modelljét kívánjuk részletesebben bemutatni az alapján, hogy a különböző rendszerekben a felsőfokú tanulmányokra való felkészülésben, a felvétel rendszerében és a felsőfokú tanulmányok során milyen jellemző támogatási formák lelhetők fel (A tipológia egyes kategóriáinál a magyar rendszerben elérhető támogatási formákat is feltüntettük).

A támogatási rendszerek fent említett tipológiája alapján a magyar felsőoktatási rendszer szociális transzfer alapú segítséget biztosít a Magyarországon nemzetközi védelemben részesülő személyeknek. Centralizált formában az állam felsőoktatásra való felkészülést, illetve a felsőoktatásban való bent maradáshoz segítő programmal nem nyújt csoportra szabott támogatást, 2018 júliusa óta a Magyar Állam – a közoktatási rendszer keretén kívül – ingyenes nyelvtanulási lehetőséget sem biztosít azok számára, akiket védelemben részesít.

²² www.tka.hu/docs/palyazatok/20200201_okf_hu-honlapra.pdf

2. táblázat: Támogatási rendszerek – tipológia

	Szociális transzfer alapú A befogadó ország állampolgárai számára biztosított rendszeren belül nyújt a menekültek helyzetének javítására támogatást.	Tehetség gondozást támogató Segítő felkészítő tanfolyamok, és a bent maradást segítő programok révén nyújt a csoportra szabott, célzott támogatást.	Kvótaszerű - affirmatív A mentesség vagy könnyített követelmények biztosítása a felvételi folyamat során a célcsoport számára.
Felkészülés	Nincs csoportra szabott felkészítés. A magyar rendszerben államilag finanszírozott nyelvtanfolyam nem működik menekültek számára.	Állami ösztöndíj programok: - Nyelvi előkészítő év ösztöndíjas külföldi hallgatók számára. - Határon túli magyaroknak az emelt szintű érettségire való felkészítés. - OLIVE menekülteknek szóló felkészítő program: nyelvi kompetencia és íráskészség fejlesztés, illetve adott tudományterülettel való ismerkedés.	
Bekerülés	Egységes feltételekkel, központi felvételi rendszeren keresztül zajlik a felvételi. A magyar rendszerben könnyítést jelent, hogy a külföldiek, bizonyos feltételek teljesülése mellett, magyar mint idegen nyelvől érettségizhetnek.	A magyar felsőoktatási rendszerben az angol nyelven induló felsőoktatási szakokra való felvételi folyamat során az egyetemek saját eljárásrend szerint, a későbbi egyetemi tanulmányokhoz szükséges készségek és ismeretek meglétét mérik fel.	A mentesség biztosítása, amikor a jelentkező nem, vagy könnyített követelmények mentén felvételizik.
Bentmaradás	Hallgatói juttatások (adminisztratív akadályok): - Tanulmányi ösztöndíj - Egyetemi infrastruktúra használata - Szociális alapú támogatás	A csoport szükségleteihez alakított támogatási formák külföldieknek szóló állami ösztöndíjakban: - Szociális - Mentálhigiénés - Tanulmányi - Közösség	

(Forrás: saját szerkesztés)

Tehetséggondozást támogató felkészítő program intézményi szinten egyedül a Közép-Európai Egyetemen jött létre kifejezetten nemzetközi védelemben részesülők számára.²³ A program 2016-ban indult menekültek felsőoktatásba való integrációja céljából a CEU és a MigSzol (Migrant Solidarity Group for Hungary) közös szervezésében, egy Erasmus+ program finanszírozásában. A programba való bekerülésnél alapkritérium volt, hogy valaki valamelyik európai uniós országban nemzetközi védelemben részesüljön, vagy kérelmező legyen.²⁴ Az OLLive-up program nappali rendszerben meghirdetett képzés volt, ami – hasonlóan a CEU-n működő „Roma Graduate Preparation” programhoz – az egyetemi felvételre való felkészítést segítette elő. A programba felvételt nyert hallgatók számára az egyetemen kurzusokat szerveztek, egyéni tutorálást biztosítottak az akadémiai angol nyelvhasználat területén és az érdeklődésnek megfelelő tudomány területen. A CEU-n megtartott órákat a résztvevők számára is nyitottá tették (az órákon érdemjegyet nem kaptak). Mivel a program nappali képzés kereteiben zajlott, így a résztvevőknek a megélhetésükhöz tanulmányi ösztöndíjat, és kollégiumi helyeket biztosítottak. A program keretében a diákoknak és tanároknak is – külön-külön – csoportos szupervízió segítette a munkáját.

Ugyanakkor Magyarországon folyamatosan bővülő volumenben működnek centralizált tehetséggondozást támogató programok külföldi diákok számára, melyek tapasztalatai hasznosak lehetnek az elemzés szempontjából.

A magyar nyelven folytatott tanulmányokra való felkészítésre működő példa a Külgazdasági és Külügyminisztériumba integrált Balassi Intézet magyarországi felsőoktatási előkészítő képzésében történő ösztöndíjas részvételi lehetőség a magyarországi felsőoktatásban részt venni kívánó határon túli magyar tanulók számára. Az ösztöndíj célja az érettségire felkészítés különböző tantárgyakból emelt szinten.²⁵ Az előkészítő ösztöndíj ingyenes szaktárgyi és magyar nyelvi képzést, ingyenes tankönyvet és ingyenes kollégiumi elhelyezést is jelent.

Az iménti két példa azt igazolja, hogy működnek már meglévő programok, melyek a nyelvi (az egyik esetben angol, a másikban magyar) felkészítés mellett, alapvető szaknyelvi és szaktárgyi ismeretek területén is felkészítést biztosítanak.

²³ www.olive.ceu.edu/about-olive

²⁴ Bár a programban résztvevők többsége a Magyar Államtól kapott menekült státuszt, érkeztek résztvevők más EEA országokból is (Németországból, Norvégiából, Szerbiából).

²⁵ **HERA Oktatás-és Neveléskutatók Egyesülete: A felsőoktatás szociális dimenziója**, 81. p. Tempus Közalapítvány, 2016.

A védelemben részesülők számára rendszerszintű, csoportra szabott támogatási formára lehetnének jó gyakorlatok a harmadik országbeli diákok hazai tanulmányait támogató Stipendium Hungaricum²⁶, illetve a keresztény fiataloknak szóló²⁷ állami ösztöndíj program. A két program a támogatások körét tekintve a főbb – és az általunk vizsgált téma szempontjából releváns – pontokban hasonlóan épül fel. A nyelvi felkészítésen túl mindkét program több oldalról segíti a hallgatók intézményi integrációját is. A külföldi ösztöndíjasok mindegyikének biztosítja az önköltség térítését, a lakhatást, és a tanulmányi ösztöndíjat. A Stipendium Hungaricum programban bevett gyakorlat a tanulmányokat megelőző Integration Camp szervezése, melynek célja a közösségteremtés, a bizalom kialakítása, az érzékenyítés, és az élményteremtés. Az ösztöndíjasokat mindkét programban mentorok segítik, akiknek feladata, hogy tanácsokat ad tanulmányi és oktatási ügyekben, segít a hallgatói életben való eligazodásban, egyetemen belüli, és kívüli ügyintézésben, albertletkeresésben, valamint a külföldieknek szóló programok szervezésében.²⁸ A fenti két programban a résztvevők létszámát az állam kvótákkal szabályozza.

Mint látható Magyarországon működnek olyan felsőoktatási programok, melyek tapasztalataira alapozva hatékonyan lehetne támogatni a Magyarországon védelemben részesülő külföldiek felsőoktatásba való bekerülését, és képzésüket. A fenti modellekre alapozva, lehetőséget kellene biztosítani számukra hasonló támogatást nyújtó ösztöndíjakra való bekerülésre. Mind ezek mellett a témának aktualitást kölcsönöz az EMMI által kiadott „Fokozatváltás a felsőoktatásban középtávú szakpolitikai stratégia 2016-2020 időszakra” című cselekvési terv²⁹, melyben az alábbiak jelennek meg: „A felsőoktatásban a negatív demográfiai trendek miatt csökkenő merítési bázist ellensúlyozhatja a nemzetköziesítés növelése, minél több külföldi hallgató hazánkba csábítása.” Ebben a cselekvési tervben - az intézkedések szintjén - jelen pillanatban nem jelennek meg célcsoportként a Magyar Állam által nemzetközi védelemben részesített külföldiek, annak ellenére, hogy egyrésztől nemzetgazdasági szempontokból ennek a csoportnak a humán erőforrás fejlesztése egybevág a stratégia célkitűzéseivel, másrésztől, a hazánkban élő menekülteknek az integrációját ez számos aspektusból támogathatná.

²⁶ www.studyinhungary.hu/study-in-hungary/menu/stipendium-hungaricum-scholarship-programme

²⁷ Ez utóbbi [Ösztöndíjprogram](#) célja, „hogy lehetőséget biztosítson felsőfokú tanulmányok folytatására magyarországi képzési helyeken olyan, a világ válságrégióiban élő keresztény fiatalok számára, akik hazájában a keresztények vallási üldöztetésnek, fenyegetésnek kitéve vagy a szabad vallásgyakorlásban korlátozást szenvednek el, hogy ezáltal is hozzájáruljon a hazájukba visszatérő szakemberek társadalmi megbecsültségének növekedéséhez.” Az ösztöndíjban résztvevők körében így nevesítve van az üldöztetést elszenvedők köre, ugyanakkor nem cél, hogy az adott személy védelemben részesüljön Magyarországon, és a már védelemben

²⁸ www.tka.hu/kiadvany/8345/mentorprogram-nemzetkozi-hallgatok-tamogatasa

²⁹ www.2015-2019.kormany.hu/download/c/gc/e0000/Fokozatvaltas_Felsooktatásban_HONLAPRA.PDF#IDocumentBrowse

4. Szakpolitikai ajánlások

Statisztikák elkészítése a felsőoktatásba felvételizők és felvettek körében a nemzetközi védelemben részesülők arányára vonatkozóan. Mindez a magyar felsőoktatási rendszer vizsgálatát és célzott programok tervezését nagyban segítené, főként, ha össze lehetne vetni a bemeneti oldalon a közoktatási rendszerbe bekapcsolódó menekültek és oltalmazottak adataival, és a kimeneti oldalon az utókövetési vizsgálatok eredményeivel.

A végzettséget igazoló dokumentáció hiányossága esetén:

- ▶ egységesített eljárásrend a helyzet kezelésére;
- ▶ protokoll szükséges a papírok pótlására, mely intézmények tudnak segítséget nyújtani: a menekült hazájában működő intézményektől bekért információ megszerzésében;
- ▶ a kompetenciák igazolására tanfolyam és vizsgarendszer kiépítése, amivel a menekült igazolni tudja kompetenciáit;
- ▶ a meglévő kompetenciák elismerése és kiegészítő tanfolyamok.

Angol nyelvű online információs rendszer és személyes tájékozódásra nyújtott lehetőség. A személyes tájékozódásra, közvetlen segítségnyújtásra egy-egy rendszeresen megszervezett információs nap keretében kerülhet sor, amit egy, a hallgatói ösztöndíjakkal foglalkozó szervezet, vagy jelentős számú külföldi hallgató és program kezelésében tapasztalatot szerzett egyetem is végezhet. Ilyen lehet a Tempus Közalapítvány, és/vagy Szegedi Tudományegyetem, Debreceni Tudományegyetem, melynek illetékességét jogszabály biztosítaná.

Célzott programok a tanulni kívánó menekültek számára, akik keresik a lehetőségeket, és azok számára, akik hezitálnak. Ehhez szükséges az információs utak vagyis a rendelkezésre álló tájékoztatási formák központosított és hatékony kezelése.

Az interkulturális kompetenciafejlesztés a menekültek beilleszkedését célzó program alapját kell képeznie a külföldi hallgatók, a felsőoktatási oktatók és az ügyintézők körében is.

Mentálhigiénés támogatás. A nemzetközi védelemben részesülő hallgatók esetében a menekült háttérből adódóan kiemelt jelentőséggel bír a traumatizáltság veszélye. A traumák átélését követően kialakulhat poszt-traumás stressz, mely a közösségi integrációt, és a tanulás eredményességét is negatívan befolyásolhatja. Ezért egy erre a csoportra kialakított támogatási rend-

szerbe a mentálhigiénés támogatásnak, szükség esetén a pszichológiai segítségnyújtásnak is be kell épülnie.

Önkéntes hallgatói programok Információs anyagok készítése-átadása, tanácsadás, tolmácsolás, mentorálás, célzottan kiegészítve a **jogklinikával**: jogi kérdésekre nyújtott segítséggel, tanácsadással, a megfelelő szervezetekhez való továbbítással. Önkéntes hallgatói programok jelenleg is léteznek az Erasmus ösztöndíjjal érkező, vagy más külföldiekre vonatkozó mentorprogramként, amennyiben a menekültek számára célzott mentorprogramok nagyban nem térnek el az előbbiektől, úgy érdemes ezek összehangolt kezelése.

A felsőoktatásba való bejutás, illetve a felsőoktatásban való megtartás eltérő célként szerepelhet az egyes programok kialakításában. Az első a felvételi könnyítésekre, kiegészítő tanfolyamokra, illetve a célzott mind általánosan elérhető, mind személyes tájékoztatás erősítésére irányul, addig az utóbbi esetben az ösztöndíj biztosítása, a jogi segítségnyújtás, mentorálás, és kiegészítő kurzusok, illetve személyes tanácsadás a jellemző eszköz. Az ajánlásokat az alábbi táblázat (**3. táblázat**) rendszerezi.

3. táblázat: Ajánlások a felsőoktatásba való bejutást segítő, illetve a megtartást segítő intézkedésekre

A felsőoktatásba való	Bejutást segítő intézkedések	Megtartást segítő intézkedések
Végzettséget igazoló dokumentáció hiányosság pótlására irányuló	Egységes eljárásrend Információszerzés a kibocsátó országból Kompetenciavizsga-rendszer	- Kompetenciavizsga-rendszer - Kiegészítő tanfolyamok
Célzott programok a tanulni kívánó menekültek számára	A középiskola-felsőoktatás átmenetet segítő intézkedések Információ-nyújtás (információs napok, célzott események, online információ)	A felsőoktatási tanulmányokat már korábban elkezdő hallgatók számára
Mentálhigiénés támogatás	A potenciális hallgatók számára	A felvett hallgatók számára
Önkéntes hallgatói programok	A potenciális hallgatók számára (pl. felkészítő)	A felvett hallgatók számára (pl. mentorálás, felzárkóztatás)
Jogklinika		Az intézményben tanuló hallgatók számára

(Forrás: a szerzők saját szerkesztése)

A táblázatban nem szerepelnek a felsőoktatási oktatók számára nyújtott interkulturális képzések, illetve a menekültek felsőoktatási bejutását és megtartását egységesen kezelő intézményrendszer kiépítése.